

Jaanuar möllas ilmalukku vesise pühapäeva

Autor

Ain Kallis

Läinud jaanuari ilma meenutamisel tuleb muidugi alustada Eesti kliima ajalukku minevast 9. jaanuari suurtormist ja sellega kaasnenud uputusest. Vesine pühapäev - kui tõmmata sõnamängulise paralleeli täpselt saja aasta taha.

Mõnes mõttes sarnaneb meie looduskatastroof India ookeani tsunamiga. Mõlemal juhul kulub kahjude kokkuarvamisele veel palju aega.

Peale selle äratasid mõlemad laialdast üldsuse tähelepanu ja küsimusi. Miks ei suudetud inimesi hoiatada (Aasias üleüldse, meil aga arusaadavas vormis)? Kas oli see tingitud asjaolust, et tsunami tõttu hukkus palju eurooplasi? Või et meie kandis oli seekord ka rikkastel katus pea kohalt läinud ja vesi ahjus? Rannaladel on ju viimastel aastatel eluolu järsult muutunud: vanasti pesitsesid odavatel veeäärsetel maalappidel vaesed, nüüd aga varakaimad kodanikud.

Või olid torm erakordne? Tuul oli tõesti väga tugev, puhanguti orkaani jõuga: Kihnu saarel küündisid iilid pühapäeva varahommikul 38 meetrini sekundis, keskmise tuule kiiruseks mõõdeti 25 m/s.

Orkaaniks loetakse tormi, kus keskmine tuul ületab 32,7 m/s. Eestis oli viimati selline möll 23. jaanuaril 1995, see laastas vaid saari. Tugevaim tuul aga mõõdeti 2. novembril 1969 Ruhnul ☐ puhangutes 48 m/s.

Teinekord targemalt

Miks siis nüüd tekitas too hermafrodiitse nimega torm (Kesk-Euroopas Erwin, Skandinaavias Gudrun) sellise kahju? Erakordne oli muidugi veetaseme tõus Pärnumaal. Uueks ametlikuks rekordiks mõõdeti sel alal 275 cm üle Kroonlinna nulli ehk pikaajalise keskmise.

Seega ulatus tormilaine ehk ajuvesi ligi 20 cm kõrgemale senistest uputusaegadest («ajuvesi» pole minu meelest just sobiv sõna, sest arstidele meenutab see ajuvesitõbe). Teisalt ☐ sobivast suunast puhuv tugev tuul ajab vee merelahtedes kõrgele, sellest tulevadki üleujutused.

Peale rannikualade ja saarte murdus palju metsa ka sisemaal, sest tormituuled ulatusid kaugele (Viljandis iiliti 29 m/s). Palju kuuski lihtsalt juuriti välja, kuna muld oli vihmadest läbi vettinud.

Nüüd vastus küsimusele, miks uputas just Pärnu, Kihnu, Ruhnu. Võimalikud põhjused: kuurortlinna isad ei hoolinud ilmajaamast ning saatsid ta paar kuud tagasi kaugele sisemaale. Ja meri läks järele. Eurosentide kujunduse võistlustel tunnistati võitjaks töö, kus Eesti kaardil puudusid peale Petserimaa ka nimetatud väikesaared! Ning meri võttis selle teadmiseks.

Oleks minu teha, paneks müntidele midagi tõeliselt eestilikku, näiteks ilusaid emakeelseid sõnu: «jäääärne», «kuuuriija», «maaala» või «töööö». Neist esimene, muide, on jõudnud ka Raamatute Raamatusse - 1982. aastal Guinnessi rekordina.

USAs evakueeritakse orkaanide eel miljoneid elanikke. Pahandust on palju, kui see osutub asjatuks ☹ torm kas muudab suunda või osutub nõrgemaks ennustatust. Näiteks Hawaiiil maksab üks tsunami valehäire 30 miljonit dollarit! Nii et tuleb valida

Kas oleks Pärnu linnavalitsus täitnud liivakotte, kui oleks kolm päeva varem teada saanud veetaseme tõusust 275 sentimeetrit? Kas oleks suudetud inimesi veenda kodudest lahkuma?

Õnnetustest õpitakse: järgmisesse tormihoiatusse suhtuti juba tõsiselt. Õnneks taltus 13. jaanuaril Põhjamerel märatsenud veelgi hullem torm (40 kuni 56 m/s!) enne meieni jõudmist (Vilsandil oli tuul vaid 24 m/s).

Paljudes ei tekita looduse stiihia mitte hirmu, vaid uudishimu. USAs saab tornaadode tõttu inimesi surma just pärast hoiatusi: pöörased lähevad pööriseid filmima.

Vett ka taevast

Ilmataadil oli seekord tõsine kavatsus Eesti ära uputada ☹ samal ajal kui meri tungis läänes peale, sadas ülalt tonne vihmavett või lõrtsi.

9. jaanuaril tuli Tartus vihma 24 mm, kogu dekaadi jooksul aga rekordiliselt 55 mm, s.o viis korda normist enam. Eesti keskmiseks sajukoguseks jaanuaris arvutati meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis 78 mm (norm 38 mm). Tartu, Türi, Viljandi said taevamärja 2,5 kuni 3 korda keskmisest rohkem - sestap tõusid ka jõed sängidest välja.

Ja teine nääriluu eripära: soojem on olnud kuu algus vaid kaugel 1930. aastal. Kogu jaanuari keskmine õhutemperatuur oli tänavu vaid 11° ehk ligi viis ja pool kraadi normist kõrgem.

Tõeline talv ei jää taeva ka sellel aastal

Veel poole jaanuarini oli talvesõpradel säärane tunne, et tuleb pillid, see tähendab suusad kotti panna. Õhk oli kevadiselt soe, maa vettinud ja rohi rohetas. Aga ei, 16. kuupäeval tuli jälle lumi maha ning nääriluu lõpus paistis pakastki.

Ilmataat näikse tegutsevat 1930. aasta stsenaariumi järgi: ka too kaugel aasta algas väga soojalt, isegi soojemalt kui tänavu, ja ka siis keeras järsult külmale. Veebruar oli juba päris südatalvise näoga.

Mida siis ennustavad meie sünoptikud? Oodata on pikaajalisele keskmisele ehk normile lähedast või

veidi kõrgemat õhutemperatuuri, samuti peaks sademeid tulema normi piires. Kuu esimeses kolmandikus püsib mõõdukas külm, teises vaheldub külm suladega, kolmandas peaks olema täistalvisem (vt www.emhi.ee).

Ent mida ennustavad piiritagused kolleegid? Venelased pakuvad, et temperatuur läheneb veebruaris normile, sagedased tsüklonid aga tekitavad ebastabiilse olukorra, näiteks reedel peaks sadama vihma. Britid usuvad, et Ida-Euroopas on veebruarilm tavalisest soojem, lõunas aga külmem.